

ILK HIND SVILLIZATSIYASI

SHDPI TARIX KAFEDRASI O'QITUVCHISI **Bobojonov Behruz**
SHDPI 2-KURS TALABASI **Otamurodov Doniyorbek**
SHDPI 1-KURS TALABASI **Temirova Muhabbat**

Annotatsiya: Ushbu maqolada ilk hind svillizatsiyasining vujudga kelishi, Hindistonning ijtimoiy tuzumi, xo'jaligi, madaniyati, eng qadimgi Hindiston jamiyati hamda oriylarning Hindistonga kirib kelishi haqida so'z boradi va ilmiy adabiyotlar orqali tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar: Moxenjadaro, Xarappa, qadimgi davlatlar, quldorlik, tabaqaviy jamiyat, ibtidoiy jamoa tuzumi, harbiy demokratiya, hind me'morchiligi.

Аннотация: В трех статьях через научную литературу обсуждаются и анализируются возникновение первой индийской цивилизации, социальная структура, экономика, культура Индии, самое раннее индийское общество и прибытие арийцев в Индию.

Ключевые слова: Мохенджадаро, Хараппа, древние государства, рабство, классовое общество, первобытнообщинный строй, военная демократия, индийская архитектура.

Annotation: The three articles discuss and analyze the emergence of the first Indian civilization, the social structure, economy, culture of India, the earliest Indian society, and the arrival of the Aryans in India through scholarly literature.

Key words: Mohenjadarо, Harappa, ancient states, slavery, class society, primitive community system, military democracy, Indian architecture. fabrics, paper.

Kirish. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev 2017 yil 24-may kuni "Qadimiy yozma manbalarni saqlash, tadqiq va targ'ib qilish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi 2995-sonli qarorni imzoladi. Qarorga keltirilgan sharhda tushuntirilishicha, hujjat yosh avlodni vatanparvarlik va tarixga chuqur hurmat ruhida tarbiyalash hamda O'zbekistonning jahon ilm-fani va madaniyati rivojiga ulkan hissa qo'shgan mamlakat sifatidagi xalqaro obro'-e'tiborini yanada mustahkamlash, boy yozma merosni saqlash, o'rganish va keng targ'ib qilish ishlarini yangi sifat bosqichiga ko'tarishga yo'naltirilgan.¹ Janubiy Osiyoning qulay tabiiy geografik muhiti u yerda ibtidoiy jamoat tuzumining hamma bosqichlarida odamlar yashashi uchun imkon bergan. Keyingi 100 yil mobaynida olib borilgan arxeologik va antropologik tadqiqotlar natijasida hududdan juda ko'p ibtidoiy odamlar yashagan, ilk. o'rta, so'nggi tosh asri, shuningdek mezolit. neolit, eneolit va jez davriga mansub yodgorliklar majmuasi topib o'rganildi.

Manbaga oid adabiyotlar tahlili. O'zbekiston va Jahon olimlari tomonidan bir qancha asarlar yozilgan. Xususan "Hindiston" - Abu Rayhon Beruniy, "Qadimgi sharq tarixi" Abdujabbor Kabirov, Kuzischin "Istoria Drevnego Vostoka texty I dokumenty dopolnenie", kabi adabiyotlardan foydalanildi.

Tadqiqot metodologiyasi. Maqolani yozish davomida ilmiy, adabiyotlar tahlili, qiyoslash, analiz, umumlashtirish, tarixiylik metodlaridan foydalanildi.

¹ Taraqqiyot yo'limizning shiddati oshaveradi. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.Mirziyoevning 2018 yil 28 dekabrda Oliy Majlisga qilgan Murojaatnomasidan. // Xalq so'zi gazetasi. 2018 yil 28 dekabr.

Tahlil va natijalar. Hindiston yarimorolining asosiy katta qismi tabiiy-geografik sharoiti jihatidan odamlar yashashi uchun qulaydir. Shu bois yarimorolda qadim zamonlardan boshlab odamlar yashab keladilar. Olimlarning ta'kidlashicha, yarimorolda 600-500 mingyillardan beri odamlar yashab keladi va bu hudud odamzodning ilk vatanlaridan biri hisoblanadi. Eng Qadimgi Hindiston tabaqaviy jamiyatga asoslangan qutdorlik davlati edi. Eng Qadimgi Hindistondagi davlatlar podsholar tomonidan boshqarilgan. Podsholar oqsoqollar kengashi va qo'shinga tayanib ish olib borganlar. Qadimgi aholi boy-badavlat, hunarmand. mayda savdogar. o'rtaol dehqon va ziyolilardan iborat o'rta tabaqaga hamda kambag'allar, qashshoqlar va qullarga bo'lingan.

Hindistonda yashagan aholi tirikchiligining asosini sun'iy sug'orishga asoslangan dehqonchilik tashkil etgan. Dehqonlar daryo vohalaridagi unumdor yerlarni o'zlashtirganlar. Buyvol. zubr va qo'tos ho'kizlarini qo'sh omochga qo'shib yer haydaganlar. O'zlashtirilgan tekis yerlarga suv kanal va ariqlar orqali kelgan. Balandroq yerlarga esa charxparraklar orqali suv chiqarilgan. Suvni yuqoriga chiqarishning eng qadimgi qo'l usuli Misr tipi - shodufklar bo'lib, ular qadimiy Misr, Mesopotamiyada va Hindistonda keng tarqalgan edi. Qadimgi hindlar yovvoyi fillarni qo'lga o'rgatib, ulardan xo'jalik va harbiy maqsadlarda foydalanganlar. Dehqonchilik va chorva mahsulotlari aholini oziq-ovqat, jun, teri kabi xomashyo bilan ta'minlagan².

Eng Qadimgi Hindistonda hunarmandchilik ham rivoj topgan edi. Hind ustalari tosh, mis, jez, kumush, oltin va qimmatbaho toshlardan mehnat va jangovar qurollar, muhrlar, uy-ro'zg'or, zargarlik buyumlari va turli jihozlar tayyorlagan. U yerda to'qimachilik. kulolchilik, qayiqsozlik, hatto kemasozlik ham ancha taraqqiy etgan.

Eng Qadimgi Hindiston madaniyatining vujudga kelishi ibtidoiy jamoa tuzumi va u yerda harbiy demokratiya davriga borib taqaladi. Qadimgi hind madaniyati ularning xo'jaligi bilan chambarchas bog'liq bo'lgan³. Hind va Panjob viloyati eng qadimgi hind madaniyatining beshigi hisoblanadi. Yozuv eng qadimgi hind madaniyatining ajralmas qismi bo'lgan. Arxeologlar Xarappa. Moxenjo-Doro va boshqa joylardagi yodgorliklardan sopol parchalari, muhrlar sathi va toshlarga bitilgan g'alati yozuvlar topishgan. Bu yozuvlar ba'zi jihatlari bilan misr va shumerlarning iyerogliflariga o'xshab ketadi. Qadimgi hind alifbosining 700 ga yaqin rasm-belgilardan iborat ckanligi olimlar tomonidan aniqlangan. Tekshiruvchilar bu yozuvni o'qishga urinib ko'rganlar. Lekin bu urinish hozircha yaxshi natija bergani yo'q. Qadimgi Hindistonda haykaltaroshlik ham rivoj topgan. Bu jihatdan Xarappa va Moxenjo-Dorodan topilgan erkak kishi, raqqosa ayol timsoli va boshqa haykallar diqqatga loyiqdir. Eng qadimgi Hindistonda rassomchilik ham taraqqiy etgan. Hind vohasi va Panjobdagi eng qadimgi yodgorliklardan, hatto uzoq Mesopotumiyadan odam, odam qiyofasidagi xudolar, zubr. karkidon, buqa, lil, qo'tos, shuningdek, eng qadimgi rasm-belgili yozuv tushirilgan tosh muhrlar topilgan. Sopol va tosh muhrdagi qabartma rasm-tasvirlar o'sha qadimiy, ko'hna davrdagi rassomchilikning qav darajada rivojlanganligini ko'rsatadi.

Eng Qadimgi Hindistonda me'morchilik ham rivoj topgan edi. Qadimgi hind ustalari zargarlik, naqqoshlik va tasviriy satrainig boshqa sohalarida ham katta yutuqlarga erishgan. Eng qadimgi Hindistonda alifbo, hisobning o'nilik tizimi mavjud bo'lgan. Demak, u yerda matematika, geometriya, astronomiya, tabobat va boshqa ilmiy-amaliy bilimlar rivoj topgan. Hind tabiblari

² Ладынин И. А. и др. История древнего мира: Восток, Греция, Рим. «Слово», «ЭксмоЭМ. 2004, 120-125 с

³ В.И. Кузищина История Древнего Востока, Москва «Высшая Школа» 2002, 48-49с

bemorlarni davolashda shifobaxsh o'simliklar, mevalar va hayvonlarning ayrim qismlaridan dori-darmon tayyorlaganlar va bem orlami mahorat bilan davolaganlar. Eng qadimgi hindlar o'zlariga xos madaniyat yaratib, bu bilan jahon madaniyati sivilizatsiyasi xazinasiga o'zlarining barakali, ulkan hissalarini qo'shganlar⁴.

Kushon saltanati barham topgach, Hindistonda bir qancha davlatlar tashkil topadi. Milodning IV asridan boshlab Gang vohasidagi Magadxa davlati yana kuchayadi. Bu davlatning asoschisi Gupta bo'lib, sulola ham shu nom bilan atalgan. Magadxa davlati Guptaning nabirasi Chandragupta I (milodiy 320-335) o'g'li Samudragupta (milodiy 335-380) davrida ancha kuchayib, ular Himolay tog'laridan Madras shahri oralig'idagi yerlarni bosib oldilar. Guptalar sulolasi saltanatining gullab-yashnagan davri Chandragupta II podsholik qilgan 380-415-yillarga to'g'ri keladi. Chandragupta II davrida Hindistonning yerlari Panjob, Hind vohasi hisobiga kengayadi. Bu davrda Hindistonda dehqonchilik, chorvachilik, hunarmandchilik, ayniqsa savdo-sotiq nihoyat darajada rivojlanadi.

Chandragupta podsholik qilgan yillar Hindiston tarixida "Gupta larning oltin asri" deb madh etilgan. Chandragupta II vafotidan keyin Hindistonga O'rta Osiyo tomondan kidariylar, eftaliylar va boshqa qabilalarning hujumi boshlanib, ular Panjob va Hind vodiysida o'rnashib qoladilar. Kidariylar va eftaliylar bilan olib borilgan urushlar natijasida juda ko'p kishilar halok bo'ladi, xo'jalikning ham ma tarmoqlari izdan chiqadi. Guptalar mamlakatda markazlashgan davlat tuzishga ko'p harakat qiladilar. Lekin bu harakatlar yaxshi natija bermaydi. Shu bilan Hindistonning qadimgi tarixi ham o'z nihoyasiga yetadi⁵.

Qadimgi Hindistonda juda ko'p urug' qabila va elatlar yashagan. Ularning xo'jaligi, turmush tarzi har xil bo'lganligi uchun diniy e'tiqodlari ham turlicha bo'lgan. Hindistonda yashagan aholi hayotida tabiat hodisalariga, ajdodlari ruhiga, tog'-toshlarga, hayvonlarga, suv va daraxtlarga sig'inish uzoq davom etgan. Ularda oy. quyosh va olovga sig'inish keng tarqalgan edi. Hindlar Agni olov, Indra momaqaldiroq, Aditinani esa hosildorlik xudosi deb bilganlar. Hindistonda diniy e'tiqodlarning kelib chiqishi ham boshqa xalqlar kabi ularning turmush tarzi va xo'jaligi bilan bog'liq bo'lgan.

Davlatlar vujudga kelishi munosabati bilan Hindistonning ko'p joylarida braxman dini keng yoyilgan. Bu din m.av. IX-VIII asrda vujudga kelib, uning xudosi Braxma bo'lgan. Bu dinning ruhoniylari braxmanlar deyilgan. Ularning ta'limoti bo'yicha Braxma olam va odamning yaratuvchisi hisoblangan. Aditinani "hammaning onasi", "hamma narsaning mohiyati", "abadiyat", "yaratilgan va yaratuvchi" kabi nomlar bilan ulug'laganlar. Dastlab momaqaldiroq, hosildorlik xudosi hisoblangan Indra keyinchalik hokim, hukmdor va podsholar homiysiga aylangan. Indra so'zining o'zi ham podsho, hokim, hukmdor kabi m a'noni anglatga boshlagan⁶.

Hindistondagi diniy e'tiqodlardan yana biri buddizm bo'lgan. Bu din m.av. VIII-VI asrlarda vujudga kelgan. Dinning asoschisi shahzoda Siddhartha Gautama bo'lgan. U Budda „Ma'rifatparvar" laqabi bilan o'z ta'limotini mamlakat bo'ylab 40 yil davomida targ'ib qilgan. U braxman xilidagi kasta-tabaqalarga bo'linishni qoralab, jamiyatdagi barcha kishilar xudo oldida teng huquqqa egadirlar deb ta'lim bergan. Shuni ham aytib o'tish joizki, Qadimgi Hindistonda zardushtiylik dinining an'analari ham saqlanib qolgan va hozir ham ular hududning g'arbida faoliyat ko'rsatar ekanlar.

⁴ Бойназаров Ф. Қадимги дунё тарихи. Т.2006. 90-93 б

⁵ Хрестоматия по истории Древнего Востока. М., 1997. Перевод и комментарии Вигасина А.А. 443 с.

⁶ Abdujabbor Kabirov Qadimgi Sharq Tarixi, Toshkent - 2016 "Tafakkur" Nashriyoti, 290-292 Bet

Xulosa. Shunday qilib, Qadimgi Hindiston xalqlari o'zlariga xos boy madaniyat yaratganlar. Keyinchalik hind madaniyatidan janon xalqlari bahra olganlar. Hindistonda keyingi vaqtda olib borilgan arxeologik va ilmiy tadqiqotlar ba'zi g'arb olimlarining hindlar hech qanday madaniyat yaratmaganlar degan fikrlarini chippakka chiqardi. Ta'bir joiz bo'lsa, hind xalqlari ilm-fanning ba'zi sohalarida yevropaliklardan o'tib ketishgan. Hindistonda yashagan aholi tirikchiligining asosini sun'iy sug'orishga asoslangan dehqonchilik tashkil etgan. Dehqonlar daryo vohalaridagi unumdor yerlarni o'zlashtirganlar. Buyvol. zubr va qo'tos ho'kizlarini qo'sh omochga qo'shib yer haydaganlar. O'zlashtirilgan tekis yerlarga suv kanal va ariqlar orqali kelgan. Balandroq yerlarga esa charxparraklar orqali suv chiqarilgan.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Taraqqiyot yo'limizning shiddati oshaveradi. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.Mirziyoevning 2018 yil 28 dekabrda Oliy Majlisga qilgan Murojaatnomasidan. // Xalq so'zi gazetasi. 2018 yil 28 dekabr.
2. Авдиев Е. Қадимги Шарқ тарихи. Т.1964 й.
3. Rajabov R.R. Qadimgi dunyo tarixi. T. 2009.
4. Бойназаров Ф. Қадимги дунё тарихи. Т.2006.
5. Ладынин И. А. и др. История древнего мира: Восток, Греция, Рим. «Слово», «ЭксмоЭМ. 2004
6. Abdujabbor Kabirov Qadimgi Sharq Tarixi, T.2016
7. В.И. Кузищина История Древнего Востока, Москва «Высшая Школа» 2002
8. Begaliyev, N., Xumoyun, A., & Shahlo, S. (2024). RTA OSIYO GIDROTEKNIKA INSHOOTLAR TARIXI SARDOVA VA KORIZLAR MISOLIDA. UNIVERSAL JOURNAL OF LAW, FINANCE AND APPLIED SCIENCES, 2(9), 57-62.
9. Бегалиев, Н. (2024). БУХОРО-ҚАРИШИ САВДО ЙЎЛИДА ЖОЙЛАШГАН САРДОБАЛАР. Science and innovation, 3(Special Issue 3), 141-144.
10. Begaliyev, N. X. (2022). ETNOLOGIK TADQIQOTLARDA TERMINOLOGIYA MUAMMOSI. Oriental Journal of Social Sciences, 2(2), 69-72.
11. Otamurodov, D. (2024). IMOM BUXORIY - BUYUK MUHADDIS ALLOMA. YANGI O'ZBEKISTONDA MILLIY TURIZM ISTIQBOLLARI, 1(01).
12. Sobit, K. (2023). THE LAUNCH OF SPIRITUAL AND EDUCATIONAL EVENTS IN THE NEIGHBORHOODS OF SHAHRISABZ CITY. JOURNAL OF INNOVATIONS IN SCIENTIFIC AND EDUCATIONAL RESEARCH, 6(1), 398-401.
13. Sunnatovich, Q. I., & Sobit, K. (2023). VARGANZA QISHLOG'IDAN TOPILGAN YODGORLIKLAR TARIXI (I-XV ASRLAR). JOURNAL OF SCIENCE, RESEARCH AND TEACHING, 2(9), 33-35.
14. Bobokulovna, Q. F. (2024). RESPUBLIKA "TADBIRKOR AYOL" UYUSHMASINING AYOLLAR TADBIRKORLIGINI RIVOLANTIRISHDAGI ROLI. TADQIQOTLAR. UZ, 35(1), 111-113.
15. Qanoatova, F. (2024). TURIZM RESURSLARINI SHAKLLANTIRISHDA AYOLLAR TADBIRKORLIGINING AHAMIYATI. YANGI O'ZBEKISTONDA MILLIY TURIZM ISTIQBOLLARI, 1(01).
16. Tolibov, N. (2024). EKOTURIZM SOHASIDA TARIXIY JOYLAR VA OBIDALARNING AHAMIYATI. YANGI O'ZBEKISTONDA MILLIY TURIZM ISTIQBOLLARI, 1(01).
17. Nurillaevich O. B. et al. Factors Of The Formation Of Ecological Culture In The Education And Training System //Journal of Pharmaceutical Negative Results. – 2022. – C. 984-989.

18. Aralovna O. G. et al. Ecological globalization and its social place in the globalization system of processes //Journal of Survey in Fisheries Sciences. – 2023. – T. 10. – №. 1S. – C. 5000-5006.
19. Ayonovna A. S. The Need for the Formation of Environmental Education and Upbringing in Young People in the Conditions of Environmental Globalization //Global Scientific Review. – 2023. – T. 13. – C. 7-10.
20. Ayonovna A. S., Xudoyberdi o'g'li P. L. EKOLOGIK MADANIYATNI SHAKLLANTIRISHDA EKOLOGIK OMIL TUSHUNCHASI ' //TADQIQOTLAR. UZ. – 2024. – T. 40. – №. 4. – C. 135-139.
21. Ayonovna A. S., Xudoyberdi o'g'li P. L. EKOLOGIK MADANIYATNI SHAKLLANTIRISHDA EKOLOGIK OMIL TUSHUNCHASI ' //TADQIQOTLAR. UZ. – 2024. – T. 40. – №. 4. – C. 135-139.
22. Otamurodov, D. (2024). IMOM BUXORIY - BUYUK MUHADDIS ALLOMA. YANGI O'ZBEKISTONDA MILLIY TURIZM ISTIQBOLLARI, 1(01).